

Megjegyzések a Szlovák Szocialista Köztársaság Kormányhivatala nemzetiségi főosztályának megszüntetésével kapcsolatos javaslatához

A dokumentumok elé

Gyönyör József alábbi két két dokumentuma kordokumentum, amely a Szlovák Kormányhivatal Nemzetiségi Titkárságán készült. Ez az intézmény – melynek egyik alapító és tevékenységében meghatározó szerepet játszó munkatársa volt Gyönyör József 1969-től nyugdíjba vonulásáig – az 1970–1980-as években fontos szerepet játszott a szlovákiai kisebbségpolitikai döntések előkészítésében és végrehajtásában. Az 1968-as társadalmi változások eredményeként létrehozott szervezetet a konszolidáció során több alkalommal is le akarta építeni, hatáskörében megnyirbálni a husáki hatalom.

A Megjegyzések a Szlovák Szocialista Köztársaság Kormányhivatala nemzetiségi főosztályának megszüntetésével kapcsolatos javaslatához című dokumentum egy védírat, amely 1973. április 20-án, nagypéntek napján készült el. Ugyancsak e napon nyújtotta át személyesen ezt a dokumentumot a nemzetiségi főosztály két dolgozója (Gyönyör József és Mihály Géza), kézjegyével ellátva az eredeti borítólapot, a főosztályvezetőnek azzal a céllal, hogy ez a szolgálati úton felterjesztett ún. nagypénteki védírat szolgáljon figyelmeztetésül a kormány illetékes tisztségviselői számára a nemzetiségi főosztály bizonytalan jogállásával és feladatkörével, valamint a szlovákiai nemzetiségi kérdés legégetőbb, megoldásra váró problémáival kapcsolatban. A belső használatra „Nagypénteki memorandum”-nak nevezett védírat olyan kordokumentum, amely idáig a szélesebb közönség számára nem volt ismert. A szerzők bátor kiállításukkal és érveikkel elérték, hogy a főosztály önállóságát nem szüntették meg.

A másik dokumentumot (Feljegyzés néhány hiányosságról..) Gyönyör József naplójegyzeteiben „hattyúdálnak” nevezi, melyben leírja, hogy a hivatalban végzett 15 éves munkájának tapasztalatai alapján milyen további feladatok elvégzését tartja szükségesnek a nemzetiségi politika terén.

1973. április 20., Pozsony. Pripomienky k návrhu na zrušenie odboru pre národnosti Úradu vlády SSR címmel a Szlovák Kormányhivatal Nemzetiségi Titkárságán belső használatra készült szlovák nyelvű dokumentum, amely a Szlovák Szocialista Köztársaság Kormányhivatala nemzetiségi főosztályának tervezett megszüntetése ellen érvel.

I.

1. A Csehszlovák Köztársaság területén élő magyar nemzetiségű személyek állampolgárságáról szóló törvény (a törvénytár 1948. október 25-én kiadott 245/1948. sz. törvénye) lehetővé tette számukra, hogy ismét megszerezhessék a csehszlovák állampolgárságot, amelytől az 1945. augusztus 2-i 33/1945. számú alkotmánydekrétum megfosztotta őket. A nemzetiségi kérdés megoldásával csak a legmagasabb szintű pártszervek határozatai és az államigazgatási szervek intézkedései foglalkoztak. E téren máig nem születtek kiadott jogszabályok, ebből kifolyólag országunk dolgozói számára az intézkedések végrehajtása is ellenőrizhetetlen maradt.

A nemzetiségi kérdés megoldására 1948 óta született alapvető rendelkezés a Csehszlovák Köztársaság Kormányának 1952. június 17-én elfogadott határozata, valamint az egykori Megbízottak Testületének 1952. július 1-jei határozata. A tapasztalatok azt mutatták, hogy e határozatok teljesítése az idő múlásával egyre inkább nem érte el a kívánt színvonalat, ami oda vezetett, hogy Csehszlovákia Kommunista Pártja (CSKP) XIII. kongresszusának zárszava a kérdés intézményes rendezése – az államigazgatás központi szervei mellett kialakítandó állandó részlegek – mellett kötelezte el magát.

Ezen alapelv benne foglaltatott a Csehszlovák Szocialista Köztársaság Alkotmányának a nemzetiségek státusáról szóló passzusaiiban, amely egyértelműen beszél a „képviselői testületek és végrehajtó szervek” mellett működő szervek kialakításáról, amelyek a „nemzetiségek jogait lesznek hivatottak biztosítani”. Megalakult a Szlovák Nemzeti Tanács (SZNT) nemzetiségi bizottsága, az SZNT Elnökségének Nemzetiségi Titkársága és a föderatív államrendszer kihirdetése után az SZSZK Kormányhivatalának nemzetiségi főosztálya, az SZSZK Kormányának Nemzetiségi Tanácsa, a tárca nélküli miniszter hivatala, melyet az SZSZK Kormány a nemzetiségi kérdés megoldásával bízott meg, továbbá az oktatási minisztériumban létrehozták a nemzetiségi iskolák főosztályát, a művelődési minisztériumban pedig a nemzetiségi kultúra szakosztályát.

A 144/1968. számú alkotmánytörvényben foglalt alapelvek gyakorlatban való megvalósításának helyességét a CSKP XIV. kongresszusa is jóváhagyta.

2. A Szlovák Nemzeti Tanács Elnökségének Nemzetiségi Titkársága az SZNT Elnökségének 1968. szeptember 23-i 185. sz. határozata alapján alakult, amely Szlovákia Kommunista Pártja (SZLKP) Központi Bizottságának 1968. szeptember 11-én és 16-án elfogadott határozata alapján és az SZNT elnökének javaslatára született. A megalakulásától kezdve az SZNT Elnökségének, illetve nemzetiségi bizottságának munkáját segítő szerveként működött, szervezetileg az SZNT Titkárságához tartozott.

Az SZSZK Kormányának 1969. január 1-jei megalakulásától az SZSZK Kormányhivatalának részét képezte, mint főosztályi szinten működő, nemzetiségi ügyekért felelős titkárság. Jelenleg is a főosztály látja el az SZSZK Kormány Nemzetiségi Ta-

nácsa titkárságának a feladatát. Az 1969. január 1. és 1970. június 30. közti időszakban egyidejűleg működött a tárca nélküli miniszter szakmai apparátusaként, akit a kormány a nemzetiségi kérdés megoldásával bízott meg.

3. A titkárság eredeti feladatkörébe tartozott:

- az SZNT Elnöksége és bizottságai által előterjesztett javaslatok szakmai és módszertani kidolgozása,

- törvényjavaslatok, valamint a Szlovák Nemzeti Tanács és annak Elnöksége határozati javaslatainak előkészítése,

- felhívni az SZNT elnökének figyelmét a törvények és határozatok végrehajtásában jelentkező hiányosságokra a túlnyomórészt nemzetiségek által lakott területeken,

- alpanyagokat készíteni a bizottság üléseire.

Az SZNT Elnökségének Nemzetiségi Titkársága feladatainak teljesítése érdekében minden szlovákiai állami és gazdasági szerv és szervezet köteles volt a titkárságnak a működéséhez szükséges megfelelő alapokat biztosítani.

A föderáció megalakulása után az SZNT Elnökségének Nemzetiségi Titkársága az SZSZK Kormányhivatalának részeként működött tovább. Az 1970-ben meghatározott feladatai és szervezeti struktúrája alapján a kormánynak, a kormány alelnökének és az SZSZK Kormánya Nemzetiségi Tanácsának segítő, kezdeményező és szakmai apparátusa lett. Közreműködött az SZSZK területén élő nemzetiségek széles körű fejlesztését célzó kormányintézkedések előkészítésében, hozzászólt a nemzetiségi lakosság életét érintő kormányintézkedések tervezeteihez, felügyelte a nemzetiségekkel kapcsolatos törvények betartását, és figyelmeztette az SZSZK kormányfőjét és annak helyettesét, valamint az egyes minisztériumokat a törvények alkalmazásának hiányosságaira a nemzetiségek által lakott területeken. Szemmel tartotta a magyar, illetve ukrán kisebbség által lakott területeken fellépő társadalmi-gazdasági problémák megoldásának folyamatát, figyelemmel kísérte a nemzetiségek és a nemzetiségi kultúra állapotát, szükségleteit. Tartotta a kapcsolatot a tömegkommunikációs eszközökkel, statisztikai adatokat gyűjtött és dolgozott fel, elemzéseket készített a nemzetiségek életének különböző metszeteiről. Rendszeresen figyelemmel kísérte a hazai és külföldi sajtóban megjelenő, a nemzetiségek helyzetével és problémáinak megoldásával kapcsolatos híreket. Az SZSZK Kormánya Nemzetiségi Tanácsa számára biztosította a magyar és ukrán kisebbség társadalmi és kulturális életével kapcsolatos alapinformációkat, javaslatokat, állásponthozottakat és szakértői véleményeket. Együttműködött és kapcsolatokat tartott az egyes minisztériumokkal és az SZSZK egyéb, nemzetiségi problémák megoldására szakosodott központi szerveivel, az államigazgatás különböző szintjeinek szervezeteivel és nemzeti bizottságaival.

A kormány Nemzetiségi Tanácsának alapszabályzata szerint – amelyet az SZSZK Kormányának Elnöksége 1972. január 26-án a 18. sz. határozatban fogadott el – a tanács működését a titkárság biztosítja, amelynek funkcióját az SZSZK Kormányhivatalának nemzetiségi főosztálya tölti be. A titkárság együttműködik az egyes minisztériumokkal és az államigazgatás egyéb központi szerveivel, továbbá az állami szervezetekkel, a nemzetiségek társadalmi és kulturális szervezeteivel, valamint a Cseh Szocialista Köztársaság Kormányhivatalának nemzetiségi főosztályával. A

Szlovák Szocialista Köztársaság Kormánya Nemzetiségi Tanácsa által végzett feladatokkal kapcsolatos tevékenységeken kívül a titkárság elemzéseket és tanulmányokat dolgoz ki, és ellenőrzi a tanács döntéseinek és az államigazgatási szervek intézkedéseinek teljesítését. Tevékenysége során kihasználja a Nemzetiségi Tanács, valamint más szervek és szervezetek tapasztalatait. Kidolgozza a minisztériumok és egyéb, nemzetiségi ügyekkel foglalkozó központi szervezetek a nemzetiségek széles körű kulturális és társadalmi fejlődését érintő javaslatait és állásfoglalásait, amelyeket az SZSZK Kormányához, annak Elnökségéhez és az SZSZK Kormánya Nemzetiségi Tanácsához nyújt be, továbbá a minisztériumok és egyéb központi szervek nemzetiségekkel kapcsolatos állásfoglalásainak tervezeteit.

II.

1. Az utóbbi évek során az említett szervek helyzete jelentősen megváltozott. Az SZNT nemzetiségi bizottságát megszüntették, ennek következtében a nemzetiségi kérdéskör az SZNT nemzeti bizottságokkal, államigazgatással és nemzetiségi ügyekkel foglalkozó bizottságához került. Ez a bizottság viszont kétéves fennállása alatt egyetlen kisebbségi kérdéssel kapcsolatos ügyet sem tárgyalt meg. A nemzetiségi oktatás főosztálya megszűnt, helyette újraalakult egy ügyosztályi szintű szerv, az SZSZK Művelődési Minisztériumán belül pedig több mint két éve egyetlen dolgozó felel a nemzetiségi kultúra ügyeinek intézéséért. A tárca nélküli minisztert visszahívták tisztségéből, és hivatalát megszüntették. A nemzetiségi miniszterhelyettesek olyan feladatokat kaptak, amelyek nem kapcsolódnak közvetlenül a nemzetiségek problémáihoz (az oktatási miniszterhelyettes például gazdasági kérdésekkel foglalkozik).

2. Az SZSZK Kormánya Nemzetiségi Tanácsának elnöki posztját megalakulásától kezdve négy, a főosztály (titkárság) vezetői posztját két személy töltötte be. A főosztály (titkárság) megalakulása óta a negyedik helyen székel.

Az SZSZK Kormányhivatalának az irányú gondoskodása, hogy megfelelő és kellemes munkakörülményeket teremtsen, csak a tárca nélküli miniszter leváltásáig, illetve e hivatal megszüntetéséig tartott. A hivatal vezetősége a főosztály számára – nem szólva az elhelyezés áldatlan körülményeiről (főleg azt követően, hogy a hivatalt a Kő térre költöztették) – hátrányosan megkülönböztetett helyzetet teremtett főként az erkölcsi támogatottság és a szervezés, továbbá az anyagi források biztosítása terén.

Štefan Sádovskýnak, az SZSZK Kormánya volt alelnökének döntése alapján, az eredeti döntéssel ellentétben, amely 15 munkahely létrehozásáról szólt, a dolgozók száma – tekintet nélkül az elvégzendő feladatok mennyiségére – nem lépheti túl a hat főt, az adminisztratív munkaerőt is beleértve. Ebben az esetben a maximális létszám meghatározásával a legmagasabb szintű állami és pártszervek rendelkezéseit egy szubjektív döntés alapján hagyták figyelmen kívül. Ez ugyanakkor az 1968–1969-es időszak jobboldali opportunizmusának képviselői által folytatott, a nemzetiségi kérdés lenini elveket követő megoldásának alábecsülését is jelentette.

A nemzetiségi főosztály a nehezített munkakörülmények és a létszámcsökkenés ellenére, főleg az új igazgató hivatalba lépése után, jelentős erőfeszítéseket

tett, hogy sikeresen teljesítse a kormányprogram, az SZSZK Kormányának és a kormány Elnökségének ütemterve és az SZSZK Kormány Nemzetiségi Tanácsának programja által meghatározott feladatokat.

3. 1972 végén az SZSZK Kormányhivatala mellett működő SZLKP alapszervezetének vezetősége elismerően szolt a nemzetiségi fősztályról és dolgozóiról. Az alapszervezet vezetőségének értékelése többek között megemlíti, hogy a fősztály dolgozói munkájukat felelősségteljesen végzik, a fősztály munkateljesítménye megnőtt, ami a Nemzetiségi Tanács tevékenységében is megmutatkozik. A pártbizottság, rámutatva nemzetiségi kérdés folyamatos vizsgálatának és tervszerű megoldásának fontosságára, a fősztály eredeti tervek szerinti kiépítésének befejezését ajánlotta a hivatal vezetőségének.

A fent felsorolt tényekből kifolyólag a nemzetiségi fősztály továbbra is nehezített körülmények között végzi feladatát.

Annak ellenére, hogy a nemzetiségi kérdés marxista-leninista alapelvek szerinti megoldása politikai elsőbbséget élvez, a fősztály munkáját azok a folyamatosan terjesztett hírek is nehezítik, amelyek a fősztály elsorvadt jelentőségét, illetve a fősztálynak nemzetiségi kérdés megoldása terén tapasztalható érdektelenségét hangsúlyozzák. A fősztály léte egészen mostanáig a levegőben lógott.

III.

1. 1973 elején bejelentették, hogy az SZSZK Kormányának nemzetiségi fősztálya 1973 első félévének végéig megszűnik. Ezzel egy időben mérlegelték egy bizonyos alakulat (részleg, csoport stb.), egy másik fősztály keretén belül való kialakításának lehetőségét. Ez az alakulat látja majd el a Nemzetiségi Tanács felelős titkárságának feladatát, mindezt minimális számú alkalmazottal és még szűkebb jogkörrel. A nemzetiségi fősztály vezetője pedig a továbbiakban csupán az SZSZK Kormány Nemzetiségi Tanácsának titkári posztját töltené be.

2. Az SZSZK Kormányhivatalának nemzetiségi fősztálya státusának megváltoztatását elrendelő döntéssel kapcsolatban – amely fősztályt a nemzeti kisebbségekről 1968-ban elfogadott 144. számú alkotmánytörvény 5. cikkelyének 2. bekezdése szerint a nemzetiségek jogainak érvényesítése céljából hoztak létre –, a helyzet alapos elemzése után, a következő észrevételek kidolgozására került sor:

Az általános nézet szerint az államigazgatás legfelső szervei által a nemzetiségi kérdés megoldására elfogadott határozatok megvalósításakor megjelenő következetlenségek okát főleg az egyes minisztériumi szintű szervek rendelkezései megvalósításakor fellépő szervezési hiányosságokban kell keresni. Az eddig szerzett tapasztalatok nagyon értékesek, és az SZSZK Kormányhivatalának fősztálya az utóbbi időben hasznosítani tudja ezeket. A megfelelő szintű koordináció hiánya miatt az alábbi területeken jelentkeztek hibák és hiányosságok:

a) a szociális-gazdasági fejlődés terveiben az arányosság elvének betartásakor; a CSSZSZK Kormányának és az SZNT Elnökségének egyes rendelkezései ellenére eddig nem sikerült megnyugtatóan rendezni Dél- és Kelet-Szlovákia ún. kevésbé fejlett területeinek szociális-gazdasági felzárkóztatását. Ezt igazolja az is, hogy az em-

lített térségekben az ipar – alacsony termelőképessége miatt –, de más ágazatok sem képesek a térségben található szabad munkaerőforrások (a mezőgazdaságból elbocsátottak, a megnövekedett számú lakosság, a foglalkoztatás nélküli háztartásbeli nők) kihasználására. A munkalehetőség hiánya, valamint a kevésbé attraktív életkörülmények (elmaradott körülmények, alacsony életszínvonal) következtében egyre több ember keres távolabbi helyeken munkát, megindul a migráció, ezzel együtt egyes, nemzetiségek által lakott területek elnéptelenednek. Ezt igazolja a Kelet-Szlovákiai Kerületi Nemzeti Bizottság 1972. novemberi jelentése, amelyről az SZSZK nemzetiségekért felelős kormánytanácsának 1972. december 5-i ülésén tárgyaltak, valamint a Közép-Szlovákiai Kerületi Nemzeti Bizottság 1973. februári, P-629/72 számú jelentése, amely 1973. április 10-én került megtárgyalásra az SZSZK nemzetiségekért felelős kormánytanácsában;

b) az iskolahálózat fejlesztése, a szülőknek a tanítási nyelv szabad és demokratikus megválasztását biztosító jogi feltételek megteremtése és a nemzetiségi fiatalok elhelyezkedésével, valamint a középiskolai és egyetemi vagy főiskolai felvétellel kapcsolatos egyenlő lehetőségek megteremtése terén; az anyanyelvi művelődéshez való jog nem megfelelő érvényesítése, a nem megfelelő pedagógiai propaganda, a tanítási nyelv kiválasztásának megnehezített feltételei (a nemzetiségi óvodák és alapiskolák, ill. osztályok elhelyezkedése), a vezető és ellenőrző szervek – a járásiaktól a minisztériumi szintűekig – hiányosságai, a tanfelügyelők alacsony száma következtében, valamint több más okból kifolyólag nő a nem a nemzetiségi nyelven oktató óvodákat és alapiskolákat látogató magyar és ukrán anyanyelvű gyerekek száma, ezzel párhuzamosan nő a nyelvi hiányosságok miatt rosszul teljesítő diákok száma, a nyelvtudás hiánya, ami a nemzetiségi környezetben csökkenti a szülői gondoskodás hatékonyságát. A középiskolák aránylag alacsony száma nincs összhangban a magyar tanítási nyelvű alapiskolákban végzett diákok számával; az eddigi tapasztalatok szerint az általános mutatókhoz képest évi kb. 900-1000-rel kevesebb magyar nemzetiségű tanulónak van lehetősége szakközépiskolában folytatni tanulmányait. A kerületi nemzeti bizottságok mechanikusan csökkentik az amúgy is gyengén kiépített magyar tannyelvű szakközépiskolák hálózatával kapcsolatos tervek kvótáit. A fiatalok anyanyelvükön való szakképzésének hiányosságai miatt a 15 éves magyar nemzetiségű végzősök nagy százaléka szakképesítést nem igénylő munkára jelentkezik. Folyamatosan és igencsak érzékelhető mértékben marad el a magyar nemzetiségű magasan képzett káderek és egyetemisták vagy főiskolások százalékaránya. A iskola- és nevelésügy területén az enyhülés és a történelmileg kialakult és felhalmozódott különbségek fokozatos kiegyenlítődése helyett csak tovább nő a lemaradás a magyar nemzetiség szempontjából már amúgy is hátrányos képzettségi struktúra és műveltségi mutatók terén; a műveltség és a képzettség közvetlenül befolyásolja a dolgozók helyét a politikai és kulturális életben, a társadalom szervező és irányító tevékenységeiben és a reális jövedelmek és életszínvonal emelkedésének folyamataiban;

c) a nemzetiségi kultúra fejlődése, a nemzetiségek kulturális igényeinek kielégítése és a nemzetiségek általános kulturális és műveltségi színvonalának tervszerű fejlesztésének biztosítása terén; a magyar és ukrán nemzetiségek által lakott területek könyvtárainak gyűjteményei nem egyeznek meg a lakosság nemzetiségi összetételének arányaival; a területen dolgozó magyar nemzetiségű szakkáderek képzé-

se nem éri el az igények minimumát sem. A magyar nemzetiség kulturális igényeinek kielégítésével kapcsolatos kedvezőtlen tényezőként az 1969 óta a Magyar Népköztársaságból behozott könyvek magas kiskereskedelmi árát említhetnénk; a könyvek ára koronában magasabb, mint Magyarországon forintban. E tényező hátrányosan befolyásolja a nép erkölcsi-politikai egységét, és fékezi a magyar nemzetiség kulturális fejlődését. A hiányosságokat szaporítja a magyar nemzetiségűek minimális képviselete a kulturális élet irányításában (az SZSZK Művelődési Minisztériumában mindössze egyetlen magyar nemzetiségű dolgozó van);

d) a nemzetiségeknek az államigazgatásban való részvétele terén. Annak ellenére, hogy az SZSZK Belügyminisztériumának statisztikai adatai szerint a magyar nemzetiség arányosan képviselteti magát a nemzeti bizottságok bármely szintjének választott testületeiben, a magyar nemzetiségnek nincs számarányának megfelelő képviselete sem a Szlovák Nemzeti Tanácsban, sem a Nyugat-Szlovákiai Kerületi Nemzeti Bizottságban (ebben a kerületben lakik a magyar nemzetiségű lakosság zöme), sem az SZSZK Fővárosának Nemzeti Bizottságában. A képviseleti arány messze a lakosság számaránya alatt van a Dunaszerdahelyi, a Komáromi, a Galántai és az Érsekújvári járás nemzeti bizottságaiban. A magyar nemzetiség képviseleti arányával kapcsolatos helyzet még ennél is rosszabb a minisztériumokban és egyéb központi szervezetekben és a nemzeti bizottságok apparátusain belül. A nemzeti bizottságok bármely szintje mellett működő nemzetiségi ügyekért felelős szakbizottságok megalakítása továbbra sem engedélyezett;

e) a nemzetiségi nyelvek egyenrangú használata terén; a nemzetiségi nyelvek egyenrangú használatának lehetősége a politikai, gazdasági és kulturális élet egyetlen területén sincs biztosítva. Az utcák és egyéb közterületek magyar nyelvű megnevezéseit eltávolították. A magyar helységnevek használatát még a sajtóban is betiltották. 1968-ban megszüntették az SZSZK törvényeinek magyar nyelven való kiadását;

f) a mai napig nem jelentek meg a nemzetiségi kérdés megoldását célzó jogszabályok (sem újak, sem korábbi jogszabályok módosításai) annak ellenére, hogy ezek megalkotását a CSSZSZK Alkotmányának a nemzetiségek státusával kapcsolatos törvényei is előírták;

g) ezenkívül megoldásra várnak még az 1945–1948-as időszak magyar kisebbséggel kapcsolatos diszkriminatív jogszabályok is. Elsősorban az állampolgárság megszüntetésének kérdése vár megoldásra (az 1945. augusztus 10-től a 245/1948. számú 1948. október 25-én kiadott törvény alapján történt eskütételig tartó időszakról van szó), továbbá megoldásra vár a családi házak nemzetiségi alapon történt konfiskációja eltörlésének ügye, hogy a magyar nemzetiségű állampolgároknak ne kelljen az államtól visszavásárolniuk saját tulajdonukat.

IV.

1. Az eddig felsoroltakból kiindulva és abbéli igyekezetünkben, hogy a hivatal vezetőségéhez objektív információkat juttassunk el, javasoljuk, hogy még mielőtt a nemzetiségi főosztályt megszüntető döntést megvalósítanák, mérlepeljék a következő tényezőket:

– a tapasztalatok azt mutatják, hogy a nyakatekert bürokratizmus, a túlzásba vitt adminisztratív beavatkozások és a nemzetiségi kérdés megoldásához való érzéketlen hozzáállás törvényszerűen problémákhoz és komplikációkhoz vezet, társadalmi feszültséget és kedvezőtlen légkört vált ki;

– a nemzetiségi főosztállyal az egyetlen, minisztériumok felett álló, a nemzetiségek jogait biztosító szerv szűnne meg;

– a föderatív kormány mellett nincs a főosztályhoz hasonló szerv kialakítva;

– a Cseh Szocialista Köztársaságban alkalmazott módszer helytelen, mechanikus átvételéről van szó. E gyakorlat nem veszi figyelembe sem az egyes köztársaságok lakosságának nemzetiségi struktúráját, sem a nemzetiségek képviselőinek jelentős számbeli különbözőségeit. Az 1970-es népszámlálás adatai szerint a CSSZK-ban 80 ezer német (0,8%) és 67 ezer lengyel nemzetiségű (0,7%) állampolgár élt, azaz a nemzetiségek aránya összesen 1,5%-ot tett ki. Ezzel szemben az SZSZK-ban a magyar és ukrán nemzetiségűek aránya együtt 13,1%, ugyanez az arány a megjelölt anyanyelv alapján 14,7%. Tehát az SZSZK-ban élő magyar és ukrán nemzetiség aránya kb. tízszerese a CSSZK-ban élő nemzetiségi lakosság arányának. A magyar és ukrán nemzetiség ilyen, aránylag magas létszámának figyelmen kívül hagyása elkerülhetetlenül a gondoskodás minőségében és a nemzetiségi kérdés megoldásában elért eredményekben mutatkozik meg;

– a föderáció megalakulása óta a fejlődés és a problémák megoldása terén tapasztalható egy bizonyos fokú aszimmetria a két tagköztársaság között. A CSSZK-ban az elmúlt években a párt- és kormányzervek kiemelt figyelmet szentelnek a lengyel és német nemzetiség egyenrangúságának minden területre kiterjedő biztosításának. Erről tanúskodnak többek között a újonnan alakított intézmények eredményei is, amelyek célja a nemzetiségi lakosság jogainak biztosítása és specifikus igényeiknek kielégítése (pl. a nemzetiségi ügyekkel foglalkozó kormánytanácson kívül sikeres munkát végez a Cseh Nemzeti Tanács nemzeti bizottságokért és nemzetiségekért felelős bizottságának nemzetiségi szakbizottsága, a CSSZK Művelődési Minisztériuma mellett működő, a nemzetiségi kultúrákkal foglalkozó tanácsadó testülete és a lengyel és német nemzetiség által lakott területek kerületi, járási és helyi szintű nemzeti bizottságainak nemzetiségi ügyekért felelős szakbizottságai);

– kiemelt figyelmet szentelnek a kétnyelvűségnek és a nemzetiségi nyelvek használatának, a sajtóban nem tilos a falvak és városok nemzetiségek nyelvén való megnevezése;

– a nemzetiségi főosztály önállóságának megszüntetése hátrányosan érintené a minisztériumok és más központi szervek nemzetiségi kérdéssel kapcsolatban elfogadott intézkedéseinek megvalósítását, és végeredményben a nemzetiségi kérdés marxista-leninista alapelvekre támaszkodó megoldása szenvedne csorbát, mivel maga a kormány végrehajtó apparátusának tekintélye csökkenne;

– a főosztály megszüntetése az SZSZK Kormánya Nemzetiségi Tanácsának fokozatos leépüléséhez, majd megszűnéséhez vezetne;

– a főosztály felszámolása a hatáskörök beszűkülésével és a feladatok visszaszorulásával járna, ezen kívül nehezebbé válna a nemzetiségi kérdés minden részletre kiterjedő szemmel tartása és a megoldás irányában tett lépések koordinálása;

– arra való tekintettel, hogy sem a minisztériumok, sem a kerületi nemzeti bizottságok apparátusaiban a nemzetiségek (főleg a magyar nemzetiség) még csak minimális számban sincs képviselve, a főosztály megszüntetéséről hozott döntés negatív politikai visszhangot váltana ki a magyar, illetve ukrán nemzetiségű dolgozók körében.

2. Szükségesnek tartjuk felhívni a figyelmet Lenin 1922. december 31-én papírra vetett szavaira, amelyek a nemzetiségeknek a nemzetiségi kérdés megoldásában való részvételét hangsúlyozzák olyan értelemben, hogy a nemzetiségek a nemzeti kérdések helyes megoldása érdekében vegyenek részt a törvényes és egyéb rendelkezések megalkotásában. Ez automatikusan feltételezi a nemzetiségek arányos képviseletét az államigazgatás végrehajtó szerveiben, főként azokban, amelyeket a nemzetiségek jogainak biztosítása céljából létesítettek.

3. Azt javasoljuk, hogy a nemzetiségi főosztály folytassa működését, megőrizve a jelen pillanatban elfoglalt pozícióját a Szlovák Szocialista Köztársaság Kormányhivatala mellett, illetve hogy dolgozóinak létszámát emeljék fel a legmagasabb párt- és állami szervek eredeti döntéseit követő szintre a munkafeladatok fontosságának és mennyiségének megfelelően. Csakis ilyen módon valósulhatnak meg a CSKP és a CSKP KB ideológiai plénumának XIV. kongresszusán elfogadott irányelvek.

Pozsony, 1973. április 20.

(Fordította Bondor Sándor)